

Pərviz AXUND

QÜSSƏLİNİN *dəftər-qələmi*

Qüssəli səhər açılarda yatmağa getdi. Gecə oyaq qalıb "Qarabağı azad etməliyik!" adlı poemasını yazıb bitirmişdi. Çox yorğun idi. Buna baxmayaraq, halından məmnun görünürdü. Bir şair kimi öz vətəndaşlıq borcunu layiqincə yerinə yetirmişdi: yazdığı 222 bəndlik poemasında xalqı qəflət yuxusundan oyatmağa çalışmış, birlik-bərabərlik amallarına sahib çıxmağa səsləmişdi.

Otağı tərk edəndə dəftəri ilə qələmi masanın üstündə qaldı. Onları yanından heç ayırmazdı. Ağına harda şeir gəlsə, çıxarıb tezbazar yazardı. Özü də onun bir şəkəri vardı: şeiri bitirmədən başqa iş görməzdi. Düşünürdü ki, şeiri bir qələmdə, yəni təbin gəldiyi həmin anda yazmaq lazımdır. Yoxsa ilham pəriləri pərən-pərən düşər.

Qüssəli otaqdan çıxandan sonra çox qərribə bir hadisə baş verdi. Belə şey mümkün deyildi. Axı dəftər də, qələm də cansız əşyalardır. Necə ola bilər ki, onlar gözlənilmədən dil açıb danışsınlar? Amma bu, xülya deyildi, həqiqətən də, onlar dilə gəlib bir-biri ilə söhbətləşməyə başladılar. Qüssəlinin yaradıcılıq enerjisində tablaşa bilməyib dil açmışdılar. Qüssəli bu gecə onları çox incitmişdi, nəfəs almağa macal verməmişdi. İkisi də son dərəcə əzgin halda idi. Əvvəlcə dəftər öz narahatlıqlarını dilə gətirdi:

– Sənə keçən dəfə dedim axı, üstümdən çox basma. Canım ağrıyır, başa düş.

– Dostum, inan ki, günah məndə deyil. Hər şey Qüssəlinin ucbatından olur. İlhamı təpəsinə vuranda məni götürüb başlayır yazmağa. O hər dəfə məni əlinə götürəndə bədənim zağ-zağ əsir, dodağım uçuqlayır. Elə bil qasırgadır. Adam da yazını elə sürətlə yazar?! Bir dayan, fikirləş, götür-qoy elə...

Dəftərin dərdi təzələndi:

– Özü də hər sətrin üstündən götürüb nəşə yazmasa, ürəyi soyumaz. Guya düzəliş verir. Yazdığı sözləri pozub daha ağırlı, daha kədərli sözlər əlavə edir ki, camaat onun halına daha çox acısın, daha çox ağlaşsın. Camaatı da tanıyır axı. Bilir ki, hamı ağlamaq üçün himə bənddir. Fərqi yoxdur, nəyə ağlayırlar, oxuduqları bayağıdır, yoxsa yox, əsas odur, ürəklərini boşaltsınlar. Axırda da olan mənə olur. Başıma gətirdikləri azmış kimi, hələ məni qatlayıb cibinə qoyur. Qol-qabırğamı xurd-xəşil eləyir.

Keçənlərdə məni özüylə bir toya aparmışdı. Masabəyi onu möhkəm tərifiyə, elimizin-obamızın böyük şairi, sözləri muncuq kimi ilham sapına düzərək böyük hikmətlər xırd eləyən əvəz olunmaz qələm sahibi adlandırıb uzun-

uzadı mədh elədi. Bunun ardından çıxış etmək üçün onu mikrofona çağırdı. O da dişinə çəkdiyi toyuq budundan bir dişlək alıb boşqabına qoydu. Yağlı barmaqlarının uclarını tək-tək ağzına salıb sümürdü və eqosunun təlqin elədiyi ağayanaqla ağır-ağır ayağa qalxıb, səhnəyə yaxınlaşdı. Çeçələ barmağını ağzına soxub arxa dişində qalan ət qırıntılarını təmizlədikdən sonra nitqinə başladı:

– Çox hörmətli və səxavətli, o cümlədən cəsarətli və məharətli xanımlar və bəylər, xalqımızın səadət bəxş edən duyğulu bəşər övladları, bu toya gəlişinizlə etik səviyyənizi, estetik yüksəkliyinizi göstərərək öz kontekstinizdən xoş gəlib səfalar gətirmisiniz! Mən bəylə gəlinin könül mülkündə əlvən şəfəqlərin parlamasını, günəşin fəvqündə qövr edərək yüksək vüsət almasını bütün qəlbimlə arzu eyləyirəm. Xoşbəxtliyin zirvəsində qəlbimizin səsinə dinləyərkən kədər göz yaşlarından uzaq durmaq fürsəti... xoşbəxt olasınız.

Adamlar onu diqqətlə dinləyir, belə bir dahi şairin, məharətli natiqin çağdaşı olmaqdan qürur duyurdular. O, nitqini bitirdikdən sonra təzə yazdığı “Təbrik” şeirini oxumaq üçün məni döş cibindən çıxartdı. O anda üz qabığım sızım-sızım sızladı, vərəqlərim ufuldadı. Çox vaxt onun cibində saatlarla o vəziyyətdə qalırım.

– Tazə bəy, – Qüссəli dedi, – bu şeiri sənə həsr etmişəm:

*Bu gün sənin əziz günündür, a bəy!
Mən səni ürəkdən təbrik edirəm!*

– Ardını oxumaq lazım deyil, – qələm dəftərin sözünü kəsdi, – o şeir yadımdadır. Həmin toyda mən də sənənlə üzbəüz cibdə idim. Onu alqışlayırdılar. Hamı bir ağızdan deyirdi: “Qələminə qüvvət! Qələmin var olsun!” O anda necə qürurlandığımı təsəvvür edə bilməzsən. Axı o şeiri mən bax bu diyircəyimlə, mürəkkəbimlə yazmışdım.

– Hə, bilirəm. Şeir başdan-ayağa nidalarla dolu idi. Sən də nidanı elə basırdın, elə bil mənə bıçaq sancırdın. İnan, o nidaların həyəcanı, sızıltısı hələ də canımdan getməyib. Həyəcan demişkən, o nəydi, keçən dəfə vərəqimin birini pis günə qoymuşdun? İndi o yaralarımı kim sağaldacaq?!

– Məsələ sən bildiyin kimi deyil, kolleqa. Mən sənə yaxşılıq eləmək istəmişdim.

– Budur sənə yaxşılığın?!

– Qulaq as, deyim. – Qələm izah eləməyə başladı. – Deməli, həmin gün qərara gəlmişdim ki, mürəkkəbimi sıxıb saxlayacam, heç nə yazmayacam. Əmin idim ki, Qüссəli mürəkkəbimin qurtardığını görüb məndən əl çəkəcək. Onda sənə də canın rahat olacaqdı. Sən demə, işləri daha da korlayıbmişəm. Qüссəli mənim heç nə yazmadığımı görüb diyircəyimi sənə o yazıq vərəqinin qulağına sürtməyə başladı. Bir tərəfdən də belimi möhkəm sıxmışdı. Başım gicəllənirdi. Qorxurdum ki, qol-qabırğamı xurd-xəşil eləyəcək. İlhamı təpəsinə vurmuşdu, nəydi, mütləq məni yazdıracaqdı. Gördüm hərif əl çəkən deyil, yazmağa məcbur oldum. Ondan bəri sənənin yanında yaman xəcalətliyəm. Əlimdə əlacım olsaydı, heç gözünə görünməzdim. Görürsən, indi nə vəziyyətə düşmüşəm? Son bir neçə ayda xeyli mürəkkəb itirmişəm, başım üstümdə durmur. Barı mürəkkəbim biryolluq qurtarsaydı, bilərdim ki, artıq son nəfəsimdir. Mən ölüb canımı qurtarardım, sənə də canın rahat olardı.

Çox tez yaşlandıq, dostum. İstehsaldan çıxdığımız hələ bir il deyil, əməlli-başlı qocalmışıq. Bu müddət ərzində başlığımı itirdim, taxılqanım sındı, üstümün boyası cızıldı, hər yerim çarıq-çarıq oldu. Gör bundan sonra başıma nələr gələcək...

– Rahatlığın nə olduğunu guya mən bilirəm ki... – Dəftər onun sözünə qüvvət verdi. – Budur, iki-üç vərəqim qalıb. Onları da yazsa, mən ölmüş sayılıram. Yazılıb bitmiş bir dəftər bundan sonra kimin nəyinə lazımdır! Hələ bu Qüссəlidi, cüссəlidi, nədi, nə qədər vərəqimi cırıb atıb zibil qabına. Hərdən vərəqlərimi o qabda elə boynubükük, bir küncdə qıvrılıb duran görəndə bağrımın başı od tutub yanır. Kişi şair olub mənimçün. Şeiri yazır, yazır, xoşuna gəlməyəndə vərəqi cırıb atır. Yeddi dənə kitabı çıxıb, heç birində dişə dəyməli bir şey yoxdur. Hələ bir şeirində götürüb gör nə deyir:

*Şeir yazmadığım günlər
Darıxır dəftər-qələmim.*

Adama deyərlər, yalançının boynu altında qalsın elə. Onun şeir yazmadığı gün olur ki! Səhərdən-axşamacan durmadan yazır. Görəsən, hansı nadan onu şair olduğuna inandırır. Bəzən

təsəvvürünə gətirir ki, böyük bir tamaşaçı kütləsinin qarşısında çıxış edir, hamı onu alqışlayır, qüdrətli kəlmələrini böyük fərəhlə qarşılayır. Əgər Qüssəlinin bu xülyaları uzun müddət davam etsə, vətənpərvərlik ruhunda yazdığı 333 bəndlik poemasını birnəfəsə əzbərdən deyər. Onun çox güclü yaddaşı var. Bütün şeirlərini əzbər bilir. Gecənin bir aləmi yuxudan oyadıb istənilən kitabının istənilən yerindən bir şeirini soruş, o saat deyər. O yaddaş mənə olsaydı, vərəqlərimin sayı-hesabı olmazdı. Heyif ki, o beyini boş-boş sayıqlamalara xərcləyir. Ən pisi də odur ki, bütün şeirlərini ən yüksək sənət incisi hesab edir. Puldan basıb, şeirlərini müğənnilərə, aşıqlara oxutdurur, disk çıxartdırır. Kimdən gözləsəm də, bu qədər bayağı şeirləri Cənub aşıqlarının oxumasını, üstəlik, disk çıxartdırmasını heç gözləməzdim. Onlar Tufarqanlı Abbası, Dirili Qurbanini qoyub, niyə bu mənasız adamın motivsiz şeirlərini oxusunlar ki?! Yanına hansı qonağı gəlsə, tezbazar həmin diski qoşub dinlətdirir. Deyir, guya onun bu diskdən xəbəri olmayıb, guya aşıqlar onun şeirlərini əl-əl axtarırlar. Ondən xəbərsiz disk çıxardıblarmış, sonra da çəkinə-çəkinə ondan halallıq alıblarmış. Hamısını gözünün içinə qədər yalan deyir. Onun necə saxtakar olduğunu çox yaxşı bilirəm.

– Yadıma, bilirsən, nə düşdü? – Qələm acı təbəssümlə dedi. – Deməli, bir dəfə Qüssəli Azərnəşrdən çıxıb evə gedirdi. Evi də yaxındı axı ora. Yolda buna ilham gəldi, nə gəldi. Tez məni cibindən çıxarıb yazmağa başladı. Onda sən hələ gəlməmişdin. Bir dəftərçəsi vardı. O dəftərçəylə xeyli yoldaşlıq eləmişdik. Axırda Qüssəli nəyəsə əsəbiləşib onu sobaya atdı. Gözümün qabağında küllü olub getdi zavallı. O anda xeyli kövrəldim, diyircəyimin ucundan bir gilə mürəkkəb axdı. Sözümdə yox. Deməli, Qüssəli səkidə çöməlib dəftərçəni dizinin üstünə qoydu, başladı yazmağa. Bilmədim nə qədər vaxt keçdi, Qüssəli durmadan, dayanıb düşünmədən yazırdı. Elə bil əzbər bildiyi bir şeyi yazıya köçürürdü. Mövzusu da insanlıq, səxavət, mərdlik... Bu dəkkədə ona ortayaşlı, kasıb görünüşlü bir adam yaxınlaşdı. Salam-kəlamdan sonra kişi ondan borcunu istədi. Qüssəlinin evində ustalıq eləmişdi. İş başa çatsa da, hələ bir qara qəpik də ala bilməmişdi. Qüssəli onu əmin etmişdi ki, maaşda mütləq borcunu verəcək. Üstəlik, öz kitablarından birini

də onunçün imzalamışdı. Aylar keçsə də, usta Qüssəlidən xoş xəbər ala bilməmişdi. Artıq bıçaq sümüyə dirənmişdi. Ustanın çarəsizlikdən gözləri dolmuşdu. Qüssəli ustaya qəzəblə baxırdı. Onu ilhamın qanadlarından yerə cırpdığı üçün əhvalı təlx olmuşdu.

– A kişi, deyirəm, imkanım yoxdur, olanda verəcəm, qaçmıram ha. Evimdə sənə çörək verdim, kitabımı bağışladım, indi bu da sağolum?!

– Alə, nə səsivi atmısan başıva! Məgər öy yiyəsi ustaya çöreg vermir?! Yimışəm, yaxçı eləmişəm! O ki qaldı kitabıva, sən öləsən, heç tualetə də yaramadı...

– Deməli, sən mənim o boyda poemalar kitabımla belə namərdcəsinə rəftar eləmişən?! O kitabda parçalanmış Azərbaycanımı, Qarabağ dərdimi, böyük türkcülük amalımı ortaya qoymuşam, müqəddəs islam dininə, müqəddəs müəllimlik peşəsinə ehtiramımı göstərmişəm, sənə onu tualetə qoymusan?! Allahına şükür elə ki, bu təhqiramiz hərəkətinə görə səni məhkəməyə vermərəm.

– Allahdan, dinnən danışırısan, xalqa sevgidən yazırısan, amma üregində vijdən deyilən şey yoxdu. Bu ölkədə sənə kimilər yaxçı divjeniyə əliyür, mənim kimi kasıb-kusuba məhəl qoymazlar. Yeyib harınıyırsınız. Camaat ajdıqdan qırılır, vecüvüzə degil.

– Nə danışırısan, a kişi?! Xalqın rifahı biz ziyalılar üçün ən vacib məsələdir. Məgər dövlətimizin yüksəlişinə, infrastruktur layihələrə dırnağarası baxırısan?! Bütün bunlar gəlir mənbəyidir, xalqın rifahı üçündür.

– Oyunbazlar!

Usta bunu qəzəblə deyib ordan uzaqlaşdı. Qüssəli onun arxasınca məzəmmətlə baxdı. Axşam evə gələndə nadanlıq, namərdlik mövzusunda böyük bir poema yazıb bitirdi.

– Ömründə bir tutarlı cümləsi olmayan adam, – dəftər ah çəkib dilləndi, – adını şair qoyub, ömrümüzü çürüdür. İnan, yaxşı şair olsaydı, vərəqlərimin cırılmasından, cızmaqara olumasından qəti narahat olmazdım. Bizim işimiz nədir: canımızı müəllifin qarşısına sərmək, özümüzü sahibimizə fəda etmək. Yaxşı söz rastıma çıxanda canıma yağ kimi yayılır. Di gəl ki, Qüssəli məni bu zövqdən tamamilə məhrum eləyib.

Əkiz qardaşımın sahibi bir gənc şairdir, adı da Kənan. Keçən dəfə şairlərin yığıncağında

qardaşımı gördüm. Sahibinin yan cibindən başını azca çölə çıxarmışdı. Yanında duran qələmlə söhbətləşir, şaqqanaq çəkib gülüşürdülər. Qələm taxılqanını onun boynuna salıb dostluq ifadə eləyən tərzdə nəsə deyirdi. Hiss olunurdu ki, öz sahiblərindən çox razıdırlar. Onlara həsədlə baxdım. Dedim, kaş sən də orda, yanımda olaydın. Deyəsən, onda yenə özünü ölülyə vurmuşdun, buna görə də Qüssəli səni evdə qoymuşdu. Aradan xeyli vaxt keçmiş qardaşım baxıb məni gördü və dərhal tanıdı. Uzaqdan-uzığa salamladıq. Atamı, qardaşlarımı ondan soruşdum. Dedi, heç birindən xəbər-ətər yoxdur. Bircə, hardansa eşidib ki, atamızın bütün vərəqləri yazılıb, o artıq can üstədir. Bizdə insanlardakı kimi deyil ki, aparaq həkimə, dərđini tapaq. Bizim yazılıb qurtarmağımız ömrümüzün sonu deməkdir. Xeyli kədərləndim, atam üçün Ulu Ormana dualar etdim, ona ruhlar dünyasında zəkali bir sahib, pambıq kimi ağ vərəqlər arzuladım. Qardaşım mənə öz yaşayışından danışdı:

– Kənan yaxşı şairdir. Sözləri elə seçib yazır ki, sanki sapa mirvari düzür. Xəttili çox bərbaddır. Həmişə mənim gülməyim tutur o, yazı yazanda. Qələmi üzərimdə gəzdirəndə qıdığım gəlir. – Yanındakı qələm onun bu sözünə güldü. – Amma neyləyirsən, zalım oğlu ləl xırdalayır. Yaşlı şairlər də ondan ehtiyat eləyir. Çoxları ondan məsləhət alır.

Qardaşım onun bir neçə şeirini oxudu. Sözlər mənə inanılmaz dərəcədə xoş təsir elədi. Əməlli-başlı məst olmuşdum. Çox ehtiyacım vardı bu cür sözlərə. O anda təəssüf elədim ki, Qüssəli kimi zövqsüz, bayağı, qaraguruhçu, toyxana tamadaları kimi ağzından şorba tökülən bir adama qulluq eləyirəm.

Tədbirin ortasında Qüssəli Kənana yaxınlaşdı ağıryana şəkildə dedi:

– Cavan oğlan, eşitdiyimə görə, sən dahi xalq şairlərimizi bəyənəmirsən, onların şeirlərindəki dərin fəlsəfəni, inqilabi ruhu duymursan.

– Sənətkar, – Kənan saymazyana tərzdə dedi, – sən bu barədə mənimlə söhbətləşmək üçün gərək əvvəl bu pivə çəlləyinə oxşayan qarnını əridəsən.

– Yaman zarafatlısan. – Qüssəli pərtliyini gizlətmək üçün gülümsədi. Ardınca onun qılığına girməyə çalışdı:

– Bizlər hər zaman sənin kimi bir gəncə qürur duyuruq. Bizlər sənin yazdıqlarını sevə-sevə oxuyuruq. Bizlər...

– Dayan görüm, a kişi. “Bizlər”, yəni kimlər? Qüssəli bir az duruxub dedi:

– Şəxsən mən özüm.

– Belə de də. Yoxsa durduğun yerdə kitab dilində danışsın, rəsmi-işgüzar görkəm almağına nə ehtiyac var?! Özünü ağıllı göstərməyə çalışırsan? Nədir sənin və sizlərin dərđi? Burda nə sülənirsiniz?! Zəli kimi nə yapışmışınız ədəbiyyatın yaxasına?! Pul sizdə, şöhrət sizdə, kef sizdə, damaq sizdə, üstəlik, bizim bədbəxtliyimizə də şərik çıxmağına can atırsınız!

Kənan danışıqca Qüssəli gözlərini qoyun kimi döyürdü. Ortada bir bəhanə tapıb aradan çıxdı. Əmin idim ki, o, gənc şairin sözlərindən sarsılacaq, ibrət dərđi götürəcək. Amma əclaf yenə də öz ampluasında qaldı. Evə çatan kimi gənclərin böyük-küçük yeri bilməməsinə, tərbiyəsizliyin baş alıb getməsinə dair bir poema yazmağına başladı.

– Yavaş danış, – qələm həyəcanla dedi, – Qüssəli bura yaxınlaşır. Gözləri necə də böyüyüb, saçları pırtlaşıq hala düşüb. Yüz faiz, vətən haqda şeir yazacaq.

– Hardan bilirsən?

– Həmişə belə olur da. Bu görünüşü alanda vətən mövzusunda yazır. Siqaret çəkib gözünün birini qıyanda müsəlmançılıqdan yazır. Kostyum geyib yazı masasına oturanda müəllim peşəsindən yazır. Eynək taxıb yazmağına başlayanda isə türkçülükdən yazır, özünü Cavid əfəndi kimi aparır.

– Sən canın, – dəftər fağır-fağır dilləndi, – yazanda üstümdən çox basma, diyircəyin vərəqlərimi şil-şikəst eləyib.

– Vallah, günah mənə deyil. Görmürsən, Qüssəli nə haldadı: qəzəbli, ehtiraslı, qürurlu... Səməd Vurğun olub mənimçün boynusınmış...